

Monumentnummer*: 525616

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* **11 april 2019**
Kadaster deel/nr **82881/31**

Woonplaats* **Hoek van Holland**   *Gemeente** **Rotterdam**   *Provincie** **Zuid-Holland**

Locatiennaam **Hoek van Holland**   *Locatieomschrijving* **Vinetaduin**

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Hoek van Holland	B			5541
Hoek van Holland	B			5542
Hoek van Holland	B			5574
Hoek van Holland	B			4785
Hoek van Holland	B			4947

*Omschrijving***

Inleiding

Een Europese verdedigingslinie

De Atlantikwall is een Duits militair stelsel uit de Tweede Wereldoorlog dat de hele Noordzee en Atlantische kust van Noorwegen tot aan de Spaanse grenzen besloeg. Primair was het stelsel, dat aanvankelijk nog Neue Westwall heette, bedoeld om een aantal belangrijke havens te verdedigen. Men wilde ook aanvallen op Engeland uit kunnen voeren. Gaandeweg kregen de tussen de grote havens gelegen strategische punten meer aandacht en werd een gericht bunkerbouwprogramma uitgevoerd. Vanwege de reële mogelijkheden tot een invasie vormde de verdediging van de Nederlandse en Normandische kust daarbij een zwaartepunt. Vanaf einde 1943 werd steeds explicieter rekening gehouden met een geallieerde invasie vanuit zee. Vanaf dat moment is de verdediging van de gehele Atlantische kustlijn ter hand genomen.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Drie bouwfases

De Atlantikwall kwam in drie fasen tot stand, in 1940-1941, 1942-1943 en 1943-1944. In Nederland vond de grootste bouwactiviteit plaats gedurende bouwfase 2, 1942-1943. Na het verlies aan het oostfront bij Stalingrad, wordt door het Duitse oppercommando besloten tot de bouw van een integraal en permanent verdedigingsstelsel langs de Atlantische kust. Men start een groot bouwprogramma voor het gebied tussen de Duits-Nederlandse en Frans-Spaanse grens (Spanje was neutraal). De voor Nederland zeer kenmerkende modulaire systematiek van grote en kleinere verdedigingseenheden, die samen een soort eilandenstructuur vormen, komt in deze periode tot stand. Er vindt standaardisering van de bouwwerken (bunkers) plaats, voortbouwend op de bunkertypen die reeds in 1936-1940 ten behoeve van de Westwall waren ontwikkeld. Onder andere wordt de 600-serie van zware bunkers ontwikkeld, die in vijf contingenten tussen november 1942 en 1944 wordt vrijgegeven. Ook worden de door de marine gebouwde open geschutsplaatsen 'verbunkerd' ('Schartenbauprogramm'). Met name in deze bouwfase is een enorme hoeveelheid civiele bouwwerken gesloopt. Langs hele kuststroken wordt de bebouwing weggevaagd. Dit heeft de nodige impact op de burgerbevolking.

Militair strategische structuur In de Nederlandse krijgshistorie werd de vijand altijd uit het oosten verwacht. De Atlantikwall richt zich naar het westen, waarmee deze zich wezenlijk onderscheidt van alle Nederlandse vestingbouw tot dan toe. Nederland kent binnen de Atlantikwall een geheel eigen, zeer herkenbare militair-strategische opbouw. Deze kreeg met name in de tweede bouwfase van de Atlantikwall gestalte. Het betreft een hiërarchische verdedigingsstructuur, bestaande uit modules met onderling verbonden commandostructuren. Van groot naar klein zijn dit de 'Festungen', 'Verteidigungsbereiche', 'Stützpunkte', Stützpunktgruppen en 'Widerstandsnester'. In deze structuur gaat de aandacht primair uit naar de verdediging van de grote zeehavens. De aanleg en bouwwerken vormen een zeefront. Ook de steeds kleinere eenheden dienden ter ondersteuning van de verdediging van de grote havens. Daar waar een luchtaanval of luchtlandingen in het achterland werden verwacht, werd een landfront aangelegd, veelal met anti-tankmuren, droge of natte anti-tankgrachten en verplaatsbare hindernissen op de accessen. Het Landfront Vlissingen en Zuidfront IJmuiden zijn daarvan voorbeelden. Pas in een laat stadium van de oorlog, toen een geallieerde invasie daadwerkelijk werd verwacht, is de gehele kustlijn ('Freie Küste') in permanente staat van verdediging gebracht (derde bouwfase). Dat gebeurde voornamelijk met verplaatsbare hindernissen en mijnevelden. Overigens waren de stranden al vanaf het begin van de oorlog niet meer vrij toegankelijk ('Sperrgebiet'). Het Nederlandse kustgebied viel onder twee oppercommando's. Het noordoostelijke deel, de gehele kust vanaf de Waddeneilanden tot aan de zuidelijke Scheldemonding viel onder de Duitse Noordzeecommandant (W.B.N. ofwel Wehrmachtsbefehlshaber in den Niederlanden). Het gedeelte vanaf de zuidelijke Scheldemonding behoorde tot het 15e leger in België en Frankrijk. Gedurende de oorlog veranderde de strategische rol van bepaalde havens en gebieden en daarmee ook de commandostructuur, functies en benamingen. De Verteidigungsbereiche Vlissingen, IJmuiden en Hoek van Holland werden aan het einde van de oorlog (1944) bijvoorbeeld Festungen en kwamen daardoor hoger in de hiërarchie te staan. De bouwwerken werden steeds aangepast aan de nieuwe rol van de module waarbinnen ze vielen. Mede deze dynamiek maakte de Atlantikwall tot een zeer modern verdedigingssysteem.

'Verteidigungsbereich' en 'Festung' Hoek van Holland

In de strategische visie van de Duitse bezetter moest een aantal plekken langs de Nederlandse kust snel van verdedigingswerken worden voorzien. In eerste instantie de belangrijke havens, waardoor Hoek van Holland vanwege vanwege de vrees voor een geallieerde invasie nabij de toegang tot de in 1872 gegraven Nieuwe Waterweg een van de zwaarst verdedigde gedeelten van de kust zou worden. Naast nieuwe bouwwerken, werden ook reeds bestaande verdedigingswerken door de Duitsers binnen de Atlantikwall opgenomen. Het complex met de Duitse codenaam "Vineta" in Hoek van Holland is hiervan een vrijwel volledig bewaard Nederlands

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

voorbeeld. Het geheel is gesitueerd op en in een in de duinen gebouwde Nederlandse kustbatterij uit de periode 1936-1938. Het belang van Hoek van Holland blijkt uit het feit dat het werd uitgeroepen tot Verteidigingsbereik en in 1944 tot Festung, in strategisch opzicht de hoogste haalbare status binnen het verdedigingssysteem van de Atlantikwall. Bij Hoek van Holland werden een Seefront (tegen aanvallen vanuit zee) en een Landfront (tegen aanvallen vanuit het achterland) ingericht, aan weerszijden van de Nieuwe Waterweg. De "Festung Hoek van Holland" bestond uit meerdere (gevechts)fronten, te weten het "Noordzeefront", het "Rivierfront van de Nieuwe Waterweg", het "Landfront" en het tussen beide tankgrachten gelegen "Binnenste landfront" met mijnevelden. Het hoofdcommando voor het geheel bevond zich in het landinwaarts gelegen Staelduinse bos. Het zogenoemde Kernwerk bevond zich ten zuiden van de Nieuwe Waterweg op het schiereiland De Beer, maar die bebouwing is bij uitbreidingen van het Rotterdamse havengebied in de tweede helft van de twintigste eeuw geheel verdwenen.

MKB Vineta

Eén van de onderdelen van de Festung Hoek van Holland is een in de duinen gebouwde Marine Küsten Batterie, een gebruikelijk onderdeel van de bescherming van havensteden door de Duitse bezetter. Het beschermde deel van de kustbatterij die de naam "Vineta" kreeg, ligt in het duingebied ten oosten van de Strandboulevard en ten noorden van de Strandweg. De batterij, Stützpunkt III m, is opgebouwd volgens een standaardprincipe voor een kustbatterij uit de Atlantikwall, bestaande uit een vuurleidingpost (Leitstand) met daaromheen een aantal opstellingen voor zwaar geschut. Achter de Geschutsbunkers lagen onderkomens voor munitie en manschappen. De bunkers waren deels verbonden door poternes (onderaardse gangen). Tevens lagen hier de open geschutopstelling voor secundair geschut en zaken als zoeklichten. Op verdere afstand, op het strand en in het achterland, was eveneens ondersteund flankerend geschut opgesteld. Het vinetaduin bevat bunkers van een Duits standaardontwerp van verschillende types, die waren voorzien van een (eigen) bouwnummer. Bij de kustbatterij ligt een hoofdkwartier van de kustartillerie waarvan de commando- en observatiebunker van het type M152 het belangrijkste onderdeel is. Het terrein bevat militair erfgoed uit verschillende perioden in een terrein met oude natuurlijke duinen. Vanwege opspuiten van zand van de Maasvlakte en de aanleg van nieuwe strandduinen is het Vinetaduin in de tweede helft van de twintigste eeuw verder van de kustlijn af komen te liggen. De militaire activiteit in het gebied begint met het bouwen van manschappenverblijven in het duin in aanvulling op in 1880 ter bescherming van de Maasmond gebouwde Fort aan den Hoek van Holland. De basis voor het Duitse complex wordt gevormd door de even voor de mobilisatie gebouwde Nederlandse Batterij V (1936-1937). Deze werd na de capitulatie in mei 1940 door de Duitsers hersteld en in gebruik genomen. De verdere uitbouw van de batterij als onderdeel van het gestructureerde systeem van de Atlantikwall vond plaats tussen 1942 en 1945. Het Vinetaduin is ook na de bevrijding in militaire functie gebleven. In 1945 nam het Nederlandse leger het complex weer in gebruik en hoewel het Vinetaduin in 1963 is vervallen als vestingwerk in de zin van de Kringenwet, is het terrein nog tot in de jaren tachtig van de twintigste eeuw in gebruik gebleven voor militaire doeleinden in NAVO-verband. Uit de periode van de Koude oorlog dateert onder andere de op een hoog punt op het duin aanwezige Amerikaanse antenne-installatie uit de periode 1966-1967. De installatie vormde een onderdeel van de "Backbone 4" van het US Defense Communication System (DCS) in Europa. Tijdens de periode van de Koude Oorlog werd het doorgiftestation gebruikt voor het ontvangen van en doorstralen van berichten via troposcatter-techniek vanuit West-Duitsland (Wiesbaden) via Engeland naar de VS (Washington).

Omschrijving

Het Complex Vineta bestaat uit een Duitse KUSTBATTERIJ, gelegen in het duingebied ten noorden van de monding van de Nieuwe Waterweg en deel uitmakend van de voormalige vesting Hoek van Holland gerealiseerd door de Duitsers ten tijde van de Tweede Wereldoorlog tussen 1942 en 1945, de Nederlandse Kustbatterij V uit 1936-1937 die bij de aanleg van de batterij Vineta gedeeltelijk

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

werd aangepast en toevoegingen aan het complex uit de periode van de Koude Oorlog. Het complex omvat tientallen Duitse, Nederlandse en Amerikaanse militaire bouwwerken. Tot de nog zichtbare en herkenbare elementen behoren de volgende onderdelen:

- De MKB Vineta, opgebouwd volgens een standaardindeling van dit type kustbatterijen met onder andere een vuurleidingpost (aangepaste Nederlandse commandobunker), en vier Duitse geschutsbunkers van het type 671 SK en twee geschutsbunkers van het type 612 nabij de entree van de fortificatie aan de Strandweg, verder Flakopstellingen (type Fl 242) en twee munitiemagazijnen (type Fl 246). Daarnaast diverse manschappenbunkers, restanten van een radarinstallatie (Wurzburg Riese) voor het bepalen van luchtdoelen en een Duitse commandobunker (Marinekommandostand, type M152) ten noorden van de kustbatterij. De bunkers zijn nog voorzien van Duitse teksten en schilderijen. In het terrein resteren verder een groot deel van de ondergrondse verbindingsgangen (poternes) tussen de bunkers en zijn de sporen van veldwerken in het landschap herkenbaar. Achter de geschutsbunkers bevinden zich behalve manschappenbunkers, ook onder andere een hospitaal en bergplaatsen.
- Onder de overgebleven onderdelen van de Nederlandse Batterij V uit 1936-1937 bevinden zich drie torengebouwen, waarop het geschut met drie kanonnen van 15 cm lang 40 was opgesteld, de commandobunker verbouwd tot Duitse vuurleidingpost, diverse bergplaatsen en legeringsgebouwen. De open geschutsemplacementen uit deze periode zijn verdwenen. De modernere Duitse geschutsbunkers staan in verbinding met de Nederlandse bunkers.
- Een deel van de voorzieningen aangebracht door de Nederlandse en Amerikaanse defensiemacht na WOII is nog aanwezig, met als meest opvallende element uit de periode van de Koude Oorlog een antenne-installatie met ondergronds verbindingstation behorende bij een radio-relaystation van de NAVO, gebouwd in 1966-1967 en bestaande uit vier paraboolantennes met onderconstructie in een stalen vakwerkconstructie. De antenne-installatie staat op een Duitse luchtafweerbunker.

Waardering

De BATTERIJ VINETADUIN, bestaande uit een kustbatterij uit de periode van de Atlantikwall en elementen van een Nederlandse kustbatterij uit 1936-1937 en uit de periode van de Koude Oorlog, van algemeen belang uit oogpunt van cultuurhistorie, stedenbouwkunde, architectuurhistorie en militaire historie:

- als onderdeel van de Atlantikwall, die zich uitstrekt van Noorwegen tot de Spaanse grens en in verschillende fasen tussen 1940 en 1944 gebouwd werd door de Duitse bezetter. Het betreft de laatste permanente verdedigingslinie in de Europese geschiedenis en is van internationaal belang;
- als onderdeel van het kralensnoer van bunkers en bunkercomplexen langs de Nederlandse kust, die onderdeel vormen van de Atlantikwall en waartoe tevens een aantal belangrijke commandobunkers en bijvoorbeeld vliegvelden in het binnenland behoorden;
- als onderdeel van het voor de Atlantikwall en zeker voor Nederland typerende modulaire verdedigingssysteem en meer specifiek als onderdeel van het 'Verdedigingsbereik' en de latere 'Festung' Hoek van Holland;
- als uiting van het buitengewone strategisch belang van Hoek van Holland sinds de aanleg van de Nieuwe Waterweg in 1872. De Maasmond was ook voor de Duitse bezetter van groot strategisch belang. Daarom werd de Hoek van Holland vrij snel na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog van de nodige verdedigingswerken voorzien, waarvan de MKB Vineta een van de weinige overblijfselen is;
- vanwege de herkenbare functie als kustbatterij binnen het ter weerszijden van de Nieuwe Waterweg gelegen systeem van Land- en Seefront ter verdediging van het Verdedigingsbereik en latere Festung Hoek van Holland, en vanwege het voorkomen van een commandopost van de marineartillerie bij deze batterij;

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- als vrijwel volledig bewaard voorbeeld van specifiek Duitse gestandaardiseerde bunkerbouw waarvan voorbeeldboeken (Typenhefte) behouden zijn; de standaardtypen werden echter in veel gevallen aangepast aan de plaatselijk beschikbare materialen en landschappelijke omstandigheden. In dit geval is het complex een zeer goed voorbeeld van Duitse bunkerbouw binnen bestaande vestingwerken, vanwege de waardevolle en goed afleesbare combinatie van de verschillende fortificatieprincipes uit de periode van de Nederlandse kustbatterij (1936-1937) en de periode van de Atlantikwall;
- als voorbeeld van in het werk gestorte betonnen bouwwerken in een houten bekisting die deels nog zichtbaar is in de huid van de bunkers en vanwege de voorbeelden van het opnemen van camouflagevoorzieningen in de betonhuid;
- als zichtbare en tastbare onderdelen van een complex militair systeem, waar naast de betonnen werken ook zaken als loopgraven, wapens (kanonnen en mitrailleurs), verplaatsbare versperringen, afrasteringen en dergelijke behoorden en die deels nog aanwezig zijn, al dan niet als archeologische sporen in de ondergrond van het terrein;
- vanwege de markante aanwezigheid van de antenne-installatie uit de jaren zestig van de twintigste eeuw die de afsluiting vormt van een tijdperk van militaire geschiedenis in het duingebied van Hoek van Holland, en als een van de weinige zichtbare overblijfselen van de Koude Oorlog relatief zeldzaam is;
- als 'lieu de memoire' ter herinnering aan de Tweede Wereldoorlog en de periode van de Koude Oorlog;
- de onderdelen zijn redelijk gaaf tot gaaf bewaard en laten zich voor het grootste deel nog goed in het veld herkennen.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument